

Jens Elo Rytter

Individets grundlæggende rettigheder

4. udgave

IIIIKARNOV
GROUP

Indholdsoversigt

Forord	17
Anvendte forkortelser	19
<i>Kapitel 1</i>	
Menneskerettighedernes historie, idégrundlag og anvendelsesområde	21
<i>Kapitel 2</i>	
Menneskerettighedernes kilder og deres status i dansk ret	45
<i>Kapitel 3</i>	
Menneskerettighedernes indhold og fortolkning	63
<i>Kapitel 4</i>	
Grænser for menneskerettigheder	87
<i>Kapitel 5</i>	
Retten til ikke at blive udsat for tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling/straf	127
<i>Kapitel 6</i>	
Retten til personlig frihed	157
<i>Kapitel 7</i>	
Retten til privat- og familieliv	205
<i>Kapitel 8</i>	
Retten til religionsfrihed	255
<i>Kapitel 9</i>	
Retten til ytrings- og informationsfrihed	281
<i>Kapitel 10</i>	
Retten til forsamlingsfrihed	339

Kapitel 11

Retten til foreningsfrihed 363

Kapitel 12

Retten til ejendom 387

Kapitel 13

Retten til forsørgelse – og andre sociale rettigheder 423

Kapitel 14

Retten til ikke at blive diskrimineret 435

Kapitel 15

**Retten til en retfærdig rettergang og til effektive retsmidler
imod rettighedskrænkelser** 459

Generel litteratur 495

Domsregister 497

Stikordsregister 515

Indhold

Forord	17
Anvendte forkortelser	19

Kapitel 1

Menneskerettighedernes historie, idégrundlag og anvendelsesområde	21
1. Menneskerettighedernes historie – i dansk perspektiv	21
2. Menneskerettighedernes værdigrundlag	29
3. Menneskerettighedernes begrundelse og funktion	32
4. Hvem er beskyttet af menneskerettighederne?	33
5. Hvem er forpligtet af menneskerettighederne?	37
6. Hvor gælder menneskerettighederne?	39
6.1. Grundlovens rettigheder	40
6.2. EMRK (og andre internationale menneskerettigheder) ..	41

Kapitel 2

Menneskerettighedernes kilder og deres status i dansk ret	45
1. Grundlovens rettigheder	45
2. EU's grundlæggende rettigheder	47
2.1. EU-rettens krav om ubetinget forrang	48
2.2. EU-rettens status i dansk ret	50
3. EMRK	51
3.1. EMRK's krav om ubetinget efterlevelse	52
3.2. EMRK's status i dansk ret	52
4. Internationale menneskerettighedskonventioner (som ikke er inkorporeret i dansk ret)	58
4.1. Folkerettens krav om ubetinget traktatopfyldelse	58
4.2. Internationale konventioners status i dansk ret	59

Kapitel 3

Menneskerettighedernes indhold og fortolkning	63
1. Typer af menneskerettigheder (og retsvirkninger)	63
1.1. Frihedsrettigheder – et værn mod statens indgreb	64

1.2. Statens positive forpligtelse til at fremme og beskytte frihedsrettigheder	64
1.3. Ydelsesrettigheder – krav på ydelser fra staten	69
2. Fortolkning af menneskerettigheder	71
2.1. Grundlovens rettigheder	72
2.2. Menneskerettighedskonventionen (EMRK)	78
2.3. Påvirkes grundlovsfortolkningen af den internationale fortolkningsstil?	84

Kapitel 4

Grænser for menneskerettigheder	87
1. Hvorfor er der grænser for rettigheder?	87
2. Proportionalitetsprincippet – en rimelig balance mellem rettigheder og andre hensyn	89
3. Indgreb i frihedsrettigheder	92
3.1. Foreligger der et indgreb fra en offentlig myndighed? . .	94
3.2. Er indgrebet »lovligt« (hjemmelskravet)?	96
3.3. Forfølger indgrebet et anerkendelsesværdigt formål? . .	99
3.4. Er indgrebet proportionalt (»nødvendigt i et demokratisk samfund«)?	100
4. Proportionalitetskravet og domstolskontrol	107
4.1. Generelt om tilbageholdenhed i domstolskontrollen . . .	108
4.2. Særlig tilbageholdenhed i international domstolsprøvelse . .	110
5. Fravigelse af rettigheder i nødretstilfælde	113
5.1. EMRK artikel 15	113
5.2. Dansk konstitutionel nødret	118
6. Forbud mod misbrug af rettigheder	120
7. Afkald på rettighedsbeskyttelse	121
7.1. Kan individet give afkald på sine rettigheder?	122
7.2. Hvilke kvalitative krav må stilles til et afkald?	124

Kapitel 5

Retten til ikke at blive udsat for tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling/straf	127
1. Indledning	127
2. Et absolut forbud	129
3. Den forbudte behandling eller straf	130
3.1. Minimumstærsklen	131
3.2. Nedværdigende behandling eller straf	133
3.3. Umenneskelig behandling eller straf	134
3.4. Tortur	135

4. Politiets magtanvendelse	136
4.1. Anholdelse	136
4.2. Afhøring	139
4.3. Legemsindgreb	140
5. Frihedsberøvedes forhold	141
5.1. Fysiske rammer	142
5.2. Isolationsfængsling	143
5.3. Tvangsindgreb	144
6. Udvisning eller udlevering til tortur m.m.	145
6.1. Absolut forbud mod udvisning eller udlevering til tortur m.m.	146
6.2. »Reel risiko«	147
6.3. Diplomatiske forsikringer	147
6.4. Hjemsendelse af alvorligt syge til lande uden passende behandlingstilbud	149
7. Positiv forpligtelse til at forebygge privat tortur m.v.	151
7.1. Overgreb i hjemmet	152
7.2. Overgreb i institutioner m.m.	154

Kapitel 6

Retten til personlig frihed	157
1. Indledning	159
2. Foreligger der en »frihedsberøvelse«?	161
3. Har frihedsberøvelsen hjemmel i national ret?	166
4. Har frihedsberøvelsen en legitim begrundelse?	167
4.1. Grundlovens § 71	168
4.2. EMRK artikel 5	168
5. Er den frihedsberøvede underrettet om begrundelsen?	171
6. Er frihedsberøvelsen nødvendig og proportional?	172
6.1. Grundlovens § 71	172
6.2. EMRK artikel 5	173
7. Er domstolsgarantierne overholdt?	175
7.1. Grundlovens § 71	176
7.2. EMRK artikel 5	178
8. Afsoning af fængselsstraf m.v. (litra a)	180
8.1. Straffedommen	180
8.2. Administrative afgørelser om opretholdelse eller genoptagelse af afsoning	181
9. Gennemtvungelse af domstolspåbud og lovpligter (litra b)	183
9.1. Domstolspåbud	183
9.2. Lovmæssige forpligtelser	183

10. Frihedsberøvelse ved mistanke om (nært forestående) kriminalitet (litra c)	185
10.1. Anholdelse	185
10.2. Varetægtsfængsling	186
10.3. Præventiv frihedsberøvelse	189
10.4. Domstolsgarantier	191
11. Socialt begrundet frihedsberøvelse af børn og unge (litra d)	191
12. Frihedsberøvelse af sindssyge, smitsomt syge, alkoholikere, narkomaner og vagabonder (litra e)	192
12.1. Tvangsindlæggelse og -tilbageholdelse af sindssyge	193
12.2. Frihedsberøvelse for at hindre spredning af smitsomme sygdomme	194
12.3. Detentionsanbringelse af berusere m.v.	196
13. Frihedsberøvelse i udlændingesager m.v. (litra f)	197
13.1. Asylsøgere	197
13.2. Udlændinge der skal udvises	198
14. Andre begrænsninger i bevægelsesfriheden	199
14.1. Grundloven – ingen beskyttelse	200
14.2. EMRK TP 4, artikel 2	200

Kapitel 7

Retten til privat- og familieliv	205
1. Indledning	206
2. Generelt om Grl § 72	207
2.1. Anvendelsesområdet	207
2.2. Betingelserne for indgreb	208
3. Generelt om EMRK artikel 8	210
3.1. Anvendelsesområdet	210
3.2. Betingelserne for indgreb	210
3.3. Statens pligt til at fremme og beskytte privatlivet m.v.	212
4. Privatlivet	213
4.1. Hvad omfattes af begrebet »privatliv«?	213
4.2. Intimsfæren	215
4.3. Kropsvisitation	216
4.4. Private breve og andre papirer	218
4.5. Beskyttelse af personoplysninger	218
4.6. Sundhedsskadelig forurening m.v.	223
5. Familielivet	224
5.1. Hvad omfattes af begrebet »familieliv«?	224
5.2. Ægteskab og stiftelse af familie	226
5.3. Forældre og børn	228

6. Hjemmet	232
6.1. Hvad omfattes af begreberne »bolig« og »hjem«?	233
6.2. Husundersøgelse	234
6.3. Begrænsninger som følge af planlovgivning m.v.	235
6.4. Gener som følge af støj m.v.	236
7. Kommunikation	237
7.1. Hvad omfattes af begreberne »post-, telegraf og telefonhemmeligheden« og »korrespondance«?	237
7.2. Aflytning og overvågning af kommunikation	238
7.3. Lagring og brug af oplysninger om kommunikation	242
8. Særligt om udlændinges ret til privat- og familieliv	244
8.1. Udvisning på grund af kriminalitet	245
8.2. Familiesammenføring	252

Kapitel 8

Retten til religionsfrihed	255
1. Indledning	256
2. Hvad er »Gud«, »religion« og »tro«?	258
3. Friheden til at vælge eller fravælge religion	259
4. Friheden til at udøve sin religion	260
4.1. Religionsudøvelsens former	260
4.2. Grænser for religiøs tolerance – den sekulære stat	262
4.3. Statens pligt til at beskytte den fri religionsudøvelse	263
5. Begrænsninger i den fri religionsudøvelse	264
5.1. Begrænsninger rettet imod bestemte religioner/ trossamfund	265
5.2. Begrænsninger rettet imod religionsudøvelse/ trossamfund	266
5.3. Begrænsninger som følge af generel og neutral lovgivning	270
6. Skolen skal respektere forældres religiøse overbevisning	275
7. Religionsfriheden og statskirker	279

Kapitel 9

Retten til ytrings- og informationsfrihed	281
1. Indledning	282
2. Ytrings- og informationsfrihedens indhold	284
2.1. Ytringsfriheden	284
2.2. Informationsfriheden (mediernes særlige rolle)	285
2.3. Statens pligt til at beskytte ytrings- og informationsfriheden	286

3.	Indgreb i ytrings- og informationsfriheden	287
3.1.	Indgreb rettet mod ytringens offentliggørelse eller fortsatte tilgængelighed (»forudgående indgreb«)	288
3.2.	Indgreb der sanktionerer ytringens indhold med straf, erstatning m.v. (»efterfølgende indgreb«)	294
3.3.	Kan indgrebet retfærdiggøres (proportionalitetsafvejning)?	296
4.	Ytringsfrihed og ærekrænkelse	302
4.1.	Beskyldninger	303
4.2.	Meningstilkendegivelser	306
4.3.	Ytringer i »gråzonen« mellem beskyldninger og meninger	308
5.	Ytringsfrihed og privatlivsbeskyttelse	310
6.	Ytringsfrihed og forhånelse af persongrupper	313
7.	Ytringsfrihed og tilskyndelse til vold	315
8.	Ytringsfrihed og tavshedspligt (»whistleblowing«)	316
9.	Mediernes uafhængighed og pluralisme	319
10.	Mediernes ret til at beskytte deres kilder	321
11.	Mediernes frihed til at formidle	324
12.	Mediernes undersøgende og opsøgende arbejde	327
12.1.	Aktindsigt	327
12.2.	Adgang til offentlige institutioner	329
12.3.	Optagelser med skjult kamera	330
12.4.	Brud på den almindelige lovgivning	332
13.	Mediernes særlige pligter og ansvar	336

Kapitel 10

Retten til forsamlingsfrihed	339
1. Indledning	340
2. Hvad er en forsamling?	341
3. Forsamlingsfrihedens indhold	344
3.1. Hvem tilkommer forsamlingsfriheden?	344
3.2. Kun »ubevæbnede«/»fredelige« forsamlinger	344
3.3. Friheden til at arrangere og deltage i forsamlinger	346
4. Indgreb i forsamlingsfriheden	347
4.1. Generelt om indgrebsbetingelserne	348
4.2. Forbud mod eller opløsning af en forsamling	349
4.3. Begrænsninger med hensyn til forsamlingens sted, tid m.v.	351
4.4. Begrænsninger i forsamlingsfriheden som følge af lovgivning	353

4.5. Frihedsberøvelse og retsforfølgning af demonstranter	355
4.6. Indgreb rettet mod forsamlingens ytringer?	357
5. Pligten til at befordre og beskytte forsamlingsfriheden	358
5.1. Politibistand til trafikregulering m.v.	359
5.2. Politibeskyttelse imod mod-demonstrationer	360

Kapitel 11

Retten til foreningsfrihed	363
1. Indledning	364
2. Hvad er en forening?	366
3. Friheden til at danne og drive foreninger	367
3.1. Foreningsdannelsen	367
3.2. Foreningens virke	368
4. Forbud mod eller opløsning af foreninger	369
4.1. Grundlovens § 78	369
4.2. EMRK artikel 11	373
5. Forbud mod eller opløsning af politiske partier	375
5.1. Grundlovens § 78	375
5.2. EMRK artikel 11	377
6. Friheden til at melde sig ind i en forening	380
6.1. Grundlovens § 78	380
6.2. EMRK artikel 11	380
7. Friheden til at stå uden for en forening	381
7.1. Grundlovens § 78	381
7.2. EMRK artikel 11	382

Kapitel 12

Retten til ejendom	387
1. Indledning	388
2. Ejendomsretten i Grl § 73	389
2.1. Begrebet »ejendom«	390
2.2. Afståelse af ejendom (ekspropriation)	393
2.3. Betingelser for at foretage ekspropriation	401
2.4. Mindretalsgarantien ved ekspropriationslove i Grl § 73, stk. 2	405
3. Ejendomsretten i EMRK TP 1, artikel 1	406
3.1. Begrebet »ejendom« (»possessions«)	406
3.2. Indgreb i ejendomsretten – de generelle krav	410
3.3. Berøvelse af ejendom (»deprivation«)	412
3.4. Kontrol med ejendomsrettens udøvelse (»control of use«)	415

3.5. Andre indgreb i respekt for ejendomsretten («peaceful enjoyment»)	417
4. EMRK TP 1, artikel 1's betydning ved siden af Grl § 73	420

Kapitel 13

Retten til forsørgelse – og andre sociale rettigheder	423
1. Indledning	423
2. Retten til forsørgelse, Grundlovens § 75, stk. 2	424
2.1. En individuel rettighed.	424
2.2. Hvis man ikke kan forsørge sig selv (og ikke skal forsørges af andre)	426
2.3. Forsørgelsens indhold og standard	430
2.4. »Mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder«	432
3. Andre sociale rettigheder.	433

Kapitel 14

Retten til ikke at blive diskrimineret	435
1. Indledning	435
2. Grl § 70: Forbud mod diskrimination på grund af trosbekendelse eller afstamning vedrørende »borgerlige og politiske rettigheder«	437
3. EMRK artikel 14: Forbud mod enhver form for diskrimination inden for EMRK's »område«	438
4. Hvornår foreligger der diskrimination?	440
4.1. Direkte diskrimination (begrundelsen)	441
4.2. Indirekte diskrimination (virkningen)	442
4.3. Kriterierne for diskrimination	443
5. De enkelte diskriminationsgrunde	445
5.1. Race, hudfarve og etnisk eller national oprindelse	445
5.2. Religion	447
5.3. Køn	450
5.4. Politisk anskuelse	451
5.5. Seksuel orientering	451
5.6. Handicap	452
5.7. Nationalitet	454
5.8. Andre grunde	456
6. Positiv særbehandling – forskelsbehandling for at sikre reel ligestilling	457

Kapitel 15

Retten til en retfærdig rettergang og til effektive retsmidler imod rettighedskrænkelser	459
1. Indledning	461
2. Retten til en retfærdig rettergang	462
2.1. Grundloven – adgang til uafhængig domstolsprøvelse . .	462
2.2. EMRK artikel 6 – retfærdig rettergang i straffesager og sager om »borgerlige rettigheder og forpligtelser« . .	463
3. Reel adgang til domstolene	466
3.1. Grundloven	466
3.2. EMRK artikel 6	467
4. En uafhængig domstol.	469
4.1. Grundlovens § 64	469
4.2. EMRK artikel 6	471
5. En upartisk domstol	474
5.1. Grundlovens § 64	474
5.2. EMRK artikel 6	475
6. Parternes ligestilling og adgang til kontradiktion.	479
6.1. Parternes ressourcer og adgang til bistand	480
6.2. Adgang til sagens dokumenter/beviser	481
6.3. Adgang til at afhøre og modafhøre vidner	484
7. Offentlig rettergang og dom	486
7.1. Grundlovens § 65	486
7.2. EMRK artikel 6	487
8. Afgørelse inden en rimelig frist	487
9. Adgang til effektive nationale retsmidler imod mulige rettighedskrænkelser	491
9.1. Grundloven	491
9.2. EMRK artikel 13	492
Generel litteratur	495
Domsregister	497
Stikordsregister	515